

Inwestycje finansowe i ubezpieczenia - tendencje światowe a polski rynek

Nr 60

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Inwestycje finansowe i ubezpieczenia – tendencje światowe a polski rynek

Redaktorzy naukowi

Krzysztof Jajuga

Wanda Ronka-Chmielowiec

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2009

Senacka Komisja Wydawnicza

Zdzisław Pisz (przewodniczący)

*Andrzej Bąk, Krzysztof Jajuga, Andrzej Matysiak, Waldemar Podgórski,
Mieczysław Przybyła, Aniela Styś, Stanisław Urban*

Recenzenci

*Piotr Chrzan, Jan Czekaj, Marek Gruszczyński, Paweł Miłobędzki, Jadwiga Suhecka,
Włodzimierz Szkutnik, Mirosław Szreder, Waldemar Tarczyński, Dariusz Zarzecki*

Redakcja wydawnicza i korekta

Joanna Świrska-Korlub

Skład i łamanie

Marta Brzeszczak

Projekt okładki

Beata Dębska

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2009

PL ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7011-984-3

Spis treści

Wstęp	13
Jan Acedański (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Prognozowalność premii akcyjnej w warunkach adaptacyjnego uczenia się</i>	15
Maria Balcerowicz-Szkutnik, Włodzimierz Szkutnik (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Analiza porównawcza wybranych parametrów demograficznych w aspekcie ubezpieczeń społecznych dla Polski i Litwy</i> .	25
Hana Boháčová, Bohdan Linda (University of Pardubice), <i>Generalized linear models in actuarial science</i>	38
Marta Borda (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>Prywatne źródła finansowania ochrony zdrowia w krajach Europy Środkowo-Wschodniej</i> .	46
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>Zarządzanie kosztami a zarządzanie wartością zakładu ubezpieczeń..</i>	54
Tadeusz Czernik, Daniel Iskra (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Jednookresowy efekt pamięci modelowany trzystanowym procesem Markowa. Analiza instrumentów notowanych na GPW w Warszawie</i>	62
Robert Dankiewicz (Politechnika Rzeszowska), <i>Wpływ ubezpieczenia kredytu kupieckiego na wyniki działalności przedsiębiorstw</i>	70
Dawid Dawidowicz (Akademia Rolnicza w Szczecinie), <i>Teoretyczne aspekty płynności jednostek uczestnictwa funduszy inwestycyjnych</i>	77
Alicja Ganczarek-Gamrot (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Analiza ryzyka na dobowo-godzinnych rynkach obrotu energią elektryczną w Polsce</i> .	86
Urszula Gierałtowska (Uniwersytet Szczeciński), <i>Wykorzystanie nieklasycznych metod podziału do klasyfikacji spółek giełdowych notowanych na GPW</i>	95
Joanna Górka (Wyższa Szkoła Informatyki i Ekonomii Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Olsztynie), <i>Wykorzystanie modeli Sign RCA do prognozy wartości narażonej na ryzyko</i>	106
Felicjan Jaguś (ING Bank Śląski SA, Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Wielowymiarowe modelowanie czynników ryzyka na GPW w Warszawie</i>	115
Anna Jędrzychowska, Ewa Poprawska (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>Analiza dynamiki rozwoju zakładów ubezpieczeń działających na rynku polskim z wykorzystaniem metod porządkowania liniowego</i> .	121
Rafał Józwicki (Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi), <i>Analiza aktywności wybranych instytucji finansowych na rynku nieruchomości w Polsce</i>	131

Monika Kaczała (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu), <i>Ubezpieczenia upraw z dopłatami jako przykład interwencji państwa w zakresie zarządzania ryzykiem w gospodarstwie rolnym w Polsce</i>	141
Paweł Kliber (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu), <i>Estymacja skoków cen akcji na Gieldzie Papierów Wartościowych w Warszawie</i>	151
Karol Marek Klimczak (Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego), <i>Wdrażanie Enterprise Risk Management w jednostkach sektora finansów publicznych</i>	159
Paweł Kolman (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>Produkty strukturyzowane jako składnik portfela inwestycyjnego</i>	166
Julia Koralun-Bereźnicka (Akademia Morska w Gdyni), <i>Efekt sektorowy w wynikach finansowych przedsiębiorstw w wybranych krajach Unii Europejskiej na podstawie analizy skupień</i>	174
Kamila Kosicka (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>Mechanizmy wspierające redukcję gazów cieplarnianych</i>	186
Monika Koško (Wyższa Szkoła Informatyki i Ekonomii Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Olsztynie), <i>Modele MS-GARCH w modelowaniu zmienności szeregów czasowych rynku kapitałowego</i>	193
Patrycja Kowalczyk (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>Analiza wybranych metod finansowania nieruchomości</i>	203
Kazimierz Krauze, Anna Krauze (Akademia Morska w Gdyni), <i>Rozwój systemu emerytalnego w Polsce. Modelowanie i prognozowanie wybranych procesów</i>	214
Dominik Krężolek (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Pomiar efektywności inwestycji – funkcja Omega. Zastosowanie na GPW w Warszawie</i>	227
Adam Kucharski (Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi), <i>Badanie szerokości rynku akcji notowanych na polskiej giełdzie</i> ...	235
Anna Kufel-Siemińska (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu), <i>Związki ubezpieczeń z instytucjami finansowymi</i>	242
Robert Kurek (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>Spółka europejska na europejskim rynku ubezpieczeniowym</i>	250
Bartosz Lawędziak (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Hierarchizowana sekurytyzacja kredytowa na przykładzie transakcji CLO</i>	258
Emil Łobodziński (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>Ocena możliwości zastosowania strategii hedgingowych na polskim rynku giełdowym</i>	266
Eryk Łon (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu), <i>Płynność i rentowność a zmiany kursów akcji spółek sektora budowlanego notowanych na GPW w Warszawie w latach 1998-2007</i>	277
Krzysztof Łyskawa, Marcin Zimowski (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu), <i>Ubezpieczenia indeksowe w rolnictwie – wprowadzenie do problematyki</i> .	285

Agnieszka Majewska (Uniwersytet Szczeciński), <i>Wykorzystanie modelu KMV do oceny ryzyka niewypłacalności na przykładzie spółek notowanych na GPW w Warszawie</i>	293
Justyna Majewska (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Odporne metody estymacji zmienności w modelach GARCH</i>	302
Sebastian Majewski (Uniwersytet Szczeciński), <i>Analiza demograficznych i społecznych czynników wpływających na decyzje inwestora giełdowego – wyniki badań ankietowych</i>	310
Sebastian Majewski (Uniwersytet Szczeciński), <i>Awersja do ryzyka i hazard jako czynniki różnicujące graczy giełdowych</i>	318
Piotr Manikowski (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu), <i>Ryzyko ataków terrorystycznych we współczesnym świecie</i>	327
Paweł Miłobędzki (Uniwersytet Gdański), <i>O zależności pomiędzy cenami otwarcia i zamknięcia na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie SA</i>	335
Urszula Mleczko (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>System zarządzania ryzykiem w świetle ustawy Prawo bankowe</i>	345
Piotr Obidziński (Uniwersytet Szczeciński), <i>Diagnoza stanu i możliwości rozwoju rynku OFE w Polsce</i>	352
Anna Ostrowska-Dankiewicz (Politechnika Rzeszowska), <i>Funkcjonowanie ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych jako integralnej części ubezpieczeń typu unit-linked</i>	362
Viera Pacáková, Jana Kubanová (University of Pardubice), <i>Selected problems of actuarial demography</i>	370
Monika Papież (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), <i>Metoda osłony przed ryzykiem długowieczności dla portfela ubezpieczeń na życie i zakładów emerytalnych</i>	378
Tomasz Pisula (Politechnika Rzeszowska), <i>Ocena ryzyka upadłości spółek giełdowych z wykorzystaniem modeli strukturalnych</i>	386
Jarosław Poteraj (Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży), <i>Systemy emerytalne w Europie – Rumunia</i>	394
Stanisław Rogoziński (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>Wsparcie inwestycji venture capital przez środki publiczne</i>	404
Anna Rutkowska-Ziarko, Lesław Markowski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), <i>Wykorzystanie dolnostronnych współczynników beta do oceny ryzyka na przykładzie spółek notowanych na GPW w Warszawie</i>	411
Tomasz Soroczyński (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), <i>Wyceny spółek giełdowych a perspektywa średniej efektywności informacyjnej polskiego rynku akcji w latach 2000-2007 – badania empiryczne</i>	419
Michał Stachura (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Kochanowskiego w Kielcach), <i>Kointegracja i niby-przyczynowość w świetle metod falkowych</i>	435

Anna Szymańska (Uniwersytet Łódzki), <i>Zastosowanie estymatorów bayesowskich wielkości szkód do taryfikacji a posteriori w ubezpieczeniach komunikacyjnych OC</i>	443
Dominika Tomaszewska (Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu), <i>Zastosowanie kolektywnego modelu ryzyka oraz modelu GLM do kalkulacji rezerwy szkodowej</i>	452
Paweł Trippner (Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi), <i>Fundusze inwestycyjne jako element dobrowolnego filara ubezpieczeniowego w Polsce</i>	461
Grażyna Trzpiot (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Model regresji kwantylowej a estymacja modelu czynnikowego</i>	469
Stanisław Wanat (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), <i>Ograniczenia rozkładu zagregowanych dodatnio zależnych rodzajów ryzyka</i>	480
Ryszard Węgrzyn (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), <i>Skuteczność hedgingu dynamicznego na przykładzie opcji na WIG20</i>	489
Tomasz Wiśniewski (Uniwersytet Szczeciński), <i>Wycena opcji realnych ze zmienną ceną wykonania</i>	498
Alicja Wolny-Dominiak (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Metody taryfikacji na przykładzie ubezpieczeń komunikacyjnych</i>	506
Mirosław Wójciak (Akademia Ekonomiczna w Katowicach), <i>Wybór estymatora zmienności kapitału własnego a ocena prawdopodobieństwa niewypłacalności</i>	515
Anna Zamojska (Uniwersytet Gdański), <i>Timing – metody pomiaru i empiryczna weryfikacja na przykładzie polskich funduszy inwestycyjnych</i>	525
Dariusz Zarzecki (Uniwersytet Szczeciński), <i>Kluczowe aspekty wyceny przedsiębiorstw za pomocą metody skorygowanych aktywów netto</i>	533
Jerzy Zemke (Uniwersytet Gdański), <i>Ryzyko finansowania działalności organizacji gospodarczej zadłużeniem długoterminowym</i>	556
Monika Zielińska-Sitkiewicz (Uniwersytet Łódzki), <i>Zastosowanie testów statystycznych do oceny wartości zabezpieczenia kredytów hipotecznych..</i>	569

Summaries

Jan Acedański , <i>Equity premium predictability under adaptive learning</i>	24
Maria Balcerowicz-Szkutnik, Włodzimierz Szkutnik , <i>Comparative analysis of chosen demographic parameters in the aspect of social insurance for Poland and Lithuania</i>	37
Hana Boháčová, Bohdan Linda , <i>Uogólnione modele liniowe w matematyce aktuarialnej</i>	45
Marta Borda , <i>Private sources of health care financing in the central and eastern European countries</i>	53

Magdalena Chmielowiec-Lewczuk , <i>Value based management and cost management in insurance company</i>	61
Tadeusz Czernik, Daniel Iskra , <i>One-cycle memory effect modelled by multi-state Markov process. The analysis of instruments quoted on the Warsaw Stock Exchange</i>	69
Robert Dankiewicz , <i>Influence of trade credit insurance on the results of enterprises activity</i>	76
Dawid Dawidowicz , <i>Theoretical aspects of liquidity of investment funds units</i>	85
Alicja Ganczarek-Gamrot , <i>Risk analysis on the whole-day electric energy market in Poland</i>	94
Urszula Gieraltowska , <i>The utilization of nonclassical methods for classification of the companies noted on the Warsaw Stock Exchange</i>	105
Joanna Górka , <i>Using Sign RCA models to obtain Value-at-Risk forecasting</i>	114
Felicjan Jaguś , <i>Multivariate modeling the risk factors on the Warsaw Stock Exchange</i>	120
Anna Jędrzychowska, Ewa Poprawska , <i>Analysis of dynamics of the development of life and non-life insurance companies working on the Polish market using methods of linear organizing</i>	130
Rafał Józwicki , <i>Analysis of activity of chosen financial institutions on the Polish real estate market</i>	140
Monika Kaczała , <i>State subsidized crop insurance as an example of state intervention in the area of risk management in Polish farming business ...</i>	150
Paweł Kliber , <i>Estimation of jumps of stock prices on the Warsaw Stock Exchange</i>	158
Karol Marek Klimczak , <i>Implementing enterprise risk management in Polish public sector organisations</i>	165
Paweł Kolman , <i>Structured products as a component of investment portfolio</i> .	173
Julia Koralun-Bereźnicka , <i>Industry effect in financial ratios of enterprises in selected European Union countries through cluster analysis</i>	185
Kamila Kosicka , <i>The mechanisms designed for greenhouse gases reduction</i> .	192
Monika Koško , <i>The Markov switching GARCH models in modeling of the time series volatility of capital market</i>	202
Patrycja Kowalczyk , <i>Analysis of chosen methods of financing the fixed property</i>	213
Kazimierz Krauze, Anna Krauze , <i>Development of open pension system in Poland. Modelling and forecasting of selected processes</i>	226
Dominik Krężolek , <i>The measurement of investment efficiency: the Omega function – an application on the Warsaw Stock Exchange</i>	234
Adam Kucharski , <i>Testing market-wide liquidity for Polish shares</i>	241
Anna Kufel-Siemieńska , <i>The relationship between insurance companies and financial institutions</i>	248

Robert Kurek , <i>European company on the European insurance market</i>	257
Bartosz Lawędziak , <i>Hierarchical credit securitization based on CLO transaction</i>	265
Emil Łobodziński , <i>Assessment of opportunities for the hedge fund strategies application in the Polish financial market</i>	276
Eryk Łon , <i>Liquidity and rentibility and changes of stock prices of building sector companies listed on the Warsaw Stock Exchange from 1998 to 2007</i>	284
Krzysztof Łyskawa, Marcin Zimowski , <i>Index insurance in agriculture</i>	292
Agnieszka Majewska , <i>Using KMV Model to credit risk analysis on the example of companies quoted on the Warsaw Stock Exchange</i>	301
Justyna Majewska , <i>Robust estimation methods of volatility for GARCH models</i>	309
Sebastian Majewski , <i>Demographic and social factors' analysis influencing the decisions of stock exchange investor – the results of questionnaire survey</i>	317
Sebastian Majewski , <i>The risk aversion and hazard as factors of classification of stock exchange investors</i>	326
Piotr Manikowski , <i>The risk of terrorist attacks in the contemporary world</i> ...	334
Paweł Miłobędzki , <i>A note on the opening and closing price dependencies on the Warsaw Stock Exchange</i>	344
Urszula Mleczko , <i>Risk management system in banks in the light of the bank law act</i>	351
Piotr Obidziński , <i>Diagnosis of the state and opportunities for the development of Open Pension Funds (OPF) in Poland</i>	361
Anna Ostrowska-Dankiewicz , <i>Functioning of insurance capital funds as an integral part of unit-linked insurances</i>	369
Viera Pacáková, Jana Kubanová , <i>Wybrane problemy demografii aktuarialnej</i> ...	377
Monika Papież , <i>A hedging method against the longevity risk for life insurance companies and pension funds</i>	385
Tomasz Pisula , <i>Risk assessment of stock companies insolvency with the use of structural models</i>	393
Jarosław Poteraj , <i>Pension systems in Europe – Romania</i>	403
Stanisław Rogoziński , <i>Public funds supporting venture capital investments</i> ..	410
Anna Rutkowska-Ziarko, Lesław Markowski , <i>Application of downside beta coefficient for risk assessment based on the example of companies listed on the Warsaw Stock Exchange</i>	418
Tomasz Soroczyński , <i>Valuation of public companies in the context of semi-strong informational efficiency for the domestic stock market over the time span of 2000-2007 – empirical findings</i>	434
Michał Stachura , <i>Cointegration and quasi-causality in the light of wavelet methods</i>	442
Anna Szymańska , <i>Application of the bayesian estimators of the size of damages to the posterior tariffication in CR automobile liability insurance</i>	451

Dominika Tomaszewska , <i>Implementation of Collective Risk Model and Generalized Linear Model for a loss reserve calculation</i>	460
Paweł Trippner , <i>Importance of investment funds in voluntary insurance pillar in Poland</i>	468
Grażyna Trzpiot , <i>Quantile regression model and the estimation of multifactor model</i>	479
Stanisław Wanat , <i>Bounds for the distribution of aggregated positive dependent risks</i>	488
Ryszard Węgrzyn , <i>Effectiveness of dynamic hedging on the example of options on WIG20</i>	497
Tomasz Wiśniewski , <i>Real option valuation with uncertain execution price</i> ...	505
Alicja Wolny-Dominiak , <i>Rating systems for setting fair premiums – automobile insurance example</i>	514
Mirosław Wójciak , <i>Selection of variability of equity capital's estimator versus the estimation of probability of default</i>	524
Anna Zamojska , <i>Timing – measurement methods and empirical application on the example of Polish investment funds</i>	532
Dariusz Zarzecki , <i>Key aspects of application of the Net Asset Value Method (NAV) in a valuation of enterprises</i>	555
Jerzy Zemke , <i>Risk of financing economic organisation activity with long-term debt burden</i>	568
Monika Zielińska-Sitkiewicz , <i>Statistical methods application for mortgage loans collateral valuation</i>	582

Wstęp

Rozwój rynków finansowych oraz związanego z nimi sektora bankowego i ubezpieczeniowego charakteryzuje się wzrostem liczby instrumentów finansowych, produktów bankowych i produktów ubezpieczeniowych. Spowodował on również dynamiczny rozwój narzędzi teoretycznych, zwłaszcza w zakresie zarządzania ryzykiem. Przestrzeganie zasad w zakresie analizy i zarządzania ryzykiem jest kluczowe dla funkcjonowania instytucji finansowych. Mieliśmy okazję przekonać się o tym w trakcie kryzysu finansowego zapoczątkowanego na rynku instrumentów zabezpieczonych hipotecznie w Stanach Zjednoczonych, do którego w dużym stopniu przyczynił się brak profesjonalizmu w zarządzaniu ryzykiem.

Problematyce teorii inwestycji, rynków finansowych, sektora bankowego, ubezpieczeń i zarządzania ryzykiem, a także praktycznym zagadnieniom finansowym i ubezpieczeniowym występującym na polskim rynku poświęcona była dziesiąta konferencja naukowa „Inwestycje finansowe i ubezpieczenia – tendencje światowe a rynek polski”. Konferencja ta odbyła się 22-24 września 2008 r. we Wrocławiu. Zorganizowały ją Katedra Inwestycji Finansowych i Zarządzania Ryzykiem oraz Katedra Ubezpieczeń Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Kierownictwo naukowe nad konferencją sprawowali prof. dr hab. Krzysztof Jajuga i prof. dr hab. Wanda Ronka-Chmielowiec. Patronat nad nią objął Komitet Nauk o Finansach Polskiej Akademii Nauk, a sponsorem była Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie.

W konferencji uczestniczyło ponad 100 osób reprezentujących środowisko akademickie, sektor finansowy i ubezpieczeniowy. W trakcie konferencji zaprezentowano ok. 80 referatów o tematyce finansowej i ubezpieczeniowej.

Niniejsza publikacja zawiera 61 referatów, w tym kilka wygłoszonych na ubiegłorocznej konferencji, a zgłoszonych do publikacji w tej książce. Zostały one uporządkowane w kolejności alfabetycznej.

Redaktorzy książki w imieniu autorów i swoim własnym wyrażają głęboką wdzięczność recenzentom artykułów – Panom Profesorom: Piotrowi Chrzanowi, Janowi Czekajowi, Markowi Gruszczyńskiemu, Pawłowi Miłobędzkiemu, Jadwidze Suheckiej, Włodzimierzowi Szkutnikowi, Mirosławowi Szrederowi, Waldemarowi Tarczyńskiemu i Dariuszowi Zarzeckiemu – za uwagi, które pozwoliły na nadanie publikacji lepszego kształtu.

*Wanda Ronka-Chmielowiec,
Krzysztof Jajuga*